

ABDÜLBÂKÎ ÂRİF EFENDİ'NİN MİRÂCİYYESİ

Prof. Dr. Hüseyin AYAN

Kur'ân-ı Kerîm'in İsrâ sûresinde haber verdiği ve bütün Müslümanların inandığı Mi'râc hâdisesi, İslâm ilim dünyâsını yakından ilgilendirmiş, gerek vukûu, gerek şekli üzerinde nakle ve akla dayanan görüşlerin ortaya çıkmasına vesîle olmuştur.

Mi'râcın ulviliği bütün Müslüman milletlerin edebiyatlarına bitmez, tükenmez bir ilham kaynağı olmuş, Türk-İslâm edebiyatına nazmın her şeklinden meyvelerini vermiştir.

Şairler, nâzımlar, edîpler ve kendinde Mi'râc konusunu yazma gücünü bulanlar, «İsrâ»yı işlemişlerdir. Mi'râc'ın şiirde bir remiz ve mazmûn olarak kullanılması gayet yaygındır. Kasîde ve gazelde bunun örnekleri saymakla bitmez. Büyük ve küçük mesnevîlerde ise «Mi'râc»a ayrılan bölümler vardır. Şairler arasında, divanını «Mi'râc»la süslemeyen yok gibidir. Eli kalem tutanlardan bâzıları da «Mi'râciyye»lerin toplandığı mecmûalar meydana getirmişlerdir. Mi'râciyye'lerin toplandığı mecmûalar arasında şöhret bulanlardan birisi Süleymaniye (Hamidiye) Kütüphanesinde 1200 numara ile kayıtlı «Mecmû'a-i Nü'ût-ı Nebeviyye»dir. 174 yapraklık bu mecmûanın 112b - 148b sayfeleri «Mi'râciyye»lere ayrılmıştır. Mecmûadaki «Mi'râciyye»lerin başında Abdülbâkî Ârif Efendi (1)'nin (112b - 120a) sayfelerini kaplayan mesnevîsini görürüz. Ardından gelen yapraklarda Nâdirî'nin (120a - 121b), Riyâzî'nin (121b - 123b), Sâbit'in (123b - 126a), Atâyî'nin (126a - 127b) kasidelerini; Neşâtî'nin (127b - 128b), Atâyî'nin (128b - 132b), (132b - 134a) ve (134a - 135a) olmak üzere üç, Fuzûlî'nin (135a - 136a), yine Atâyî'nin (136a - 137a), Âzerî'nin (137a - 138a), şâiri belli olmayan (138a - 140a), Yahyâ'nın (140a - 141a), Hâletî'nin (141a - 142b), Cenânî'nin (142b - 144a), şâiri belli olmayan (144a - 145b) mesnevîsi, Yahyâ'nın (145b - 147a) ve (147a - 148b) sayfeleri arasındaki mesnevîleri vardır. Bunların hepsi de «MİRÂCİYYE»dir.

Mecmûada toplanan «19 Mi'râciyye» arasında, Abdülbâkî Ârif Efen-

(1) Abdülbâkî Ârif Efendi (D. ? - Ö. 1125/1713), İstanbul (Kasımpaşa)'da doğmuş olup Mahzen Kâtibi Emmî-zâde Mehmed Efendi'nin oğludur.

da usta bir şâirdir. Âyet ve hadislerin yorumunda, rivâyetlerden yaptığı seçmelerde, İslâm inancının şer'î hudutlarını zorlamadan, Türkçenin verdiği imkânları ustalıklı kullanır. En zor Fıkıh ve Kelâm meselelerini Ârif Efendi'nin Mi'râciyyesinde kolaylıkla kavramak mümkündür. Fakat konunun kendisinden gelen zorluğu düşünmeden, Ârif Efendi'nin Mi'râciyyesi'ndeki dili ağırdır, hükmüne varmak da doğru değildir. Şâirin nazım ve nesri, bu mesnevîde, «Mi'râc», konusundan gelen tâbir ve ıstılâhların, günümüz Türkçesinden oldukça uzaklarda kalışından dolayı «ağır» bulunması olağan sayılmalıdır.

Şekil ve muhtevâ yönünden Türk Edebiyatındaki «Mi'râciyyeler» arasında bir özellik taşıyan Abdülbâkî Ârif Efendi'nin eserini, günümüz kuşaklarına ulaştırmayı bir zevkli görev sayarak Fakültemiz Dergisi için hazırladık.

Mesnevî-i 'Ârif der-vasf-ı mi'râc-ı bâ-ibtihâc-ı Hazret-i Server-i Kâ'i-nât ve Eşref-i Mahlûkât Salla'llâhu 'aleyh-i ve Sellem

1. Sad-hamd o kadim-i kâr-sâza
Sad-şükr ü sitâyış ol Hudâya
İtdi yed-i sun'-ı sâz-kâm
İnsânı kılup melekten ekrem
5. Oldı keremiyle nev'-i insân
Kıldı virüp ana 'akl u idrâk
Ol hatm-i risâletün husûsâ
Ol server-i hayl-i enbiyâyı
Hem eşref-i mübde'ât kıldı
10. Hurşîd-i cihân-fürûz-ı sermed
Olsun şeh-i kerem-şî'âra
Bihad salevât ü sad-tahiyet

Ol sâni'-i âsumân-tırâza
Kim âdemi kıldı 'arş-pâye
Ber-pâ bu revâk-ı zer-nigârı
Mescûd-ı melâk'ik oldı Âdem
Mergûb-terin-i cins-i hayvân
Ber-dâšte-i firâz-ı eflâk
Menzil-gehin itdi 'arş-ı a'lâ
Ol mefhar-i cem'-i esfiyâyı
Hem ekrem-i kâ'inât kıldı
Ser-defter-i enbiyâ Muhammed
Hem sahibına âl-i pür-vekâra

Münâcât be-dergâh-ı vâhibü'l-'atıyyât Celle kadrühû

- Yâ Rab keremünle dest-gîr ol
Dünyâda ve âhiretde yâ Rab
15. Ben bî-kesi ey kerim-i mutlak
Ben şifte-hâle re'fet eyle
Na'tinde o fahr-'i enbiyânün
Vir tab'ıma feyz-ı nutk-ı câvid
Yâ Rab kalemim güher-feşân kıl
20. Kıl tab'ımı ey kerim-i dâna
Bu nazmı kıl ey kerim-i zî-şân
Lutf eyle kusûrum eyle magfûr
Hassâna kılup bu zârı pey-rev

Ben zâra mu'in olup zahîr ol
Kıl ben kuluna rızânı matlâb
Her hâlde hayra kıl muvaffak
'Afv it günehim 'inâyet eyle
Ol server-i cem'-i esfiyânün
Dâ'im tarafından eyle te'yid
Na'ti nebevide ter-zebân kıl
İ'câz-tırâz-ı vâf-ı İsrâ
Dârû-yı devâ-yı 'avf ü gufrân
Kıl sa'yimi hazretinde meşkûr
Vir nutkıma sûz-ı nazm-ı Husrev

Rivâyât-ı vâride der-ta'yîn-i vakt-i İsrâ

Ma'lûm ola ki ol mahrem-i halvet-serây-ı « **شمردنی** » ve dâniş-

âmûz-ı **أوحى ما أوحى** 'aleyhi şerâyifü's-salevâti ve't-tehâyâ haz-

retlerinin taraf-ı bâhirü'ş-şerefi ilâhîden ilbâs-ı hil'at-i se'âdet-tirâz-ı İsrâ ile teşrîf ve tebcil buyurdıkları vaktin ta'yîninde rivâyât-ı 'adîde vâride olup ba'zı fuhûl-i rûvâtın «*Bî'set-i Nebeviyye*»den sene-i 'âşîrede vukû' rivâyetin tevsik u tercihlerinden nâşî «*Manzûme-i Mi'râciyye*»de ol kavîl İsrâ ü ihtiyâr olunmuşdur. Ve şühûr-ı 'Arabiyyeden kangî şehir-i celîlü'l-kadrda vukû' bulduğında dahi rivâyâ-i 'adîde vâride olup ba'z-ı rûvât-ı âh-bâr u siyer, şehir-i Rebî'u'l-evvelin yiğirmi tokuzunda, ve ba'z-ı âhar on yedisinde ve İmâm Nevevî yiğirmi yedisinde vukû' rivâyetin ihtiyâr itmişlerdür. Ve ba'z-ı rûvât şehir-i Rebî'u'l-âhırın yiğirmi yedisinde ve bir tâ'ife dahi Ramazân-ı şerîfin on yedinci gicesi leyle-i Sebtden vukû'ına zâhiblerdür. Ve ba'z-ı âhar Recebin yiğirmi yedinci gicesinde vukû'ı rivâyetin tevsik ve tahkîk itmişlerdür. Ve her haberde ki akvâl-i rûvât, mütehâlifce olup ba'z-ı akvâl-in rüchânına delîl-i mu'teddün bih ikâmetine İmkân olma-ya mukârenet-i 'amel bâ'is-i tercih olmak kâ'ide-i mukarrere olmağla anı el'ân cem'i-i Müsliminin 'amelleri, kavî-i ahîre mutabîk olduğu cihetden «*Manzûme-i Mi'râciyye*»de ol kavîl ihtiyâr olunmuşdur.

Evvel-i Nazm-ı Kissa-i İsrâ

- | | |
|---|--|
| 25. Ey taleb-kâr-ı sîret-i nebevî
Gûş kıl nagme-i ney-i kalemi
Oldı tûti-i kîlk-i nagme-serâ
Başladı vasma kîlk-i hûş-ta'bir
On sene geçdi çünkü bi'setden | Ârzû-mend-i na't-i Mustafavî
Dinle na't-i rasûl-i muhteremi
Menkûbet-h'ân-ı leyle-i İsrâ
Sâ'id-i himmeti kilup teşmîr
Üç yıl evvel- vukû'-ı Hicretden |
| 30. Recebin oldı âhırına yakın
Ol şebân-geh ki dest-i sun'-ı ilâh
Ol şebân-geh ki oldı leşker-i şâm
Micmer-i mihrî eyledi devrân
Tutdı dünyâyı dûd-ı şeb-gûnî | Şeb-i İsneyn-i sâbi' u 'işrîn
Oldı âtes-fürûz-ı şu'le-i mâh
Râyet-efrâz-ı tîre-fâm-ı zalâm
Zir-i dâmân-ı bâhterde nihân
Zir ü bâlâyı kûh u hâmûnı |
| 35. Dûdesi oldı şem'-i hûrşîdin
Olmış idi zalâm idince hücûm
Ol şebân-geh ki oldı dest-i kazâ
Nice şeb bahr-ı pür-telâtum-ı nûr
Nice şeb hâl-i 'ârz-ı eyyâm | Vesme-i ebruvâmî Nâhidin
Âsumân-tâb neyyirât-ı nücûm
Müşg-sây-ı basita-i gabrâ
Tireğî-şûy-ı zulmet-i deycûr
Reşk-fermâ-yı zülf-i gâliye-fâm |
| 40. Nice şeb kühl-i 'ayn-i hûrû'l-ıyn
Nice şeb reşk-i mihr-i enver idi
Olup efrûhte çerâğânı
Ol şeb itmişdi ol meh-i Bathâ
Nâgehân irdi peyk-i Rabb-ı cemil | Tütü-yâ-sây-ı çeşm-i ehl-i yakîn
Gıpta-fermâ-yı subh-ı mahşer idi
Rûşen olmuşdı çarhın eyvânı
Ümmühânî sarâyını me'vâ
Hâmîl-i vahy ya'nî Cebra'îl |
| 45. Geldi tebşîr-i kurb-ı hazret için
Didi ey mihr-i matla'-ı melekût
Hak te'âlâ kilup selâm sana
Böyle oldı resîde emr-i ilâh
Eşheb-i 'azmî zir-rân idesin | Mahfil-i bezm-i kudse da'vet için
Şem'-i mişkât-ı gurfe-i lâhût
Dahi sad-güne ihtirâm sana
Ki benimle bu dem olup hem-râh
'Azm-i gülgeşt-i lâ-mekân idesin |
| 5. Cümle rûhâniyân-ı çarh bu şeb
Kıldı cümle gürûh-ı kerrûbîn
Hâk-i pâyinle ey sirâc-ı münîr | Ârzû-mend-i makdemindür hep
Makdemin şevki ile şehir-âyîn
Dide-i neyyirâtı eyle karîr |

Buyur ey nahl-i gülşen-i لولاك

- Dest-der-dest olup o sadr-ı kirâm
55. Bunda tekrâr-ı Şakk-ı Sadr oldu
Âb-ı Kevserle çün vuzû' kıldı
Tâc-ı tebçili vaz' idüp serine
Çıkıldar ol zamân ki hem-reh olup
Gördi bir hös burâk-ı şüh-etvâr
60. Ne burâk ol semend-i hür-sirîşt
Gâv-süm fil-gûş u üstür-düm
Bir necib-i sûtünde-gevher idi
Vasf iden gerden-i burâkı didi
Arkası lü'lü-yı musaffâdan
65. İki rânında var iki şeh-per
Dest ü pâyi olup zümür-rüd-gün
Ol kadar çâpük ü sebük-rev idi
Kanda nûr-ı nigâhı dikse 'alem
Tutdı evvel rîkâbı Cibrâ'il
70. Ol şeh oldı o demde kim tâlib
Çün murâd eyledi sa'âdetle
Oldı ol bâd-pây-ı berk-nümün
Andan ol vaz'-ı gördi çün Cibril
Râkib olmadı hiç peygamber
75. Râkib olmadı sana hiç nebî
Görmedi çeşm-i 'âlem ü âdem
Server-i cümle enbiyâdur bu
Oldı çün kıldı gûş o güftârı
Şerm idüp kaldı cesâretten
80. Didi ol şâh-i merhamet-kâra
Ey şeref-bahş-ı düde-i Âdem
Ey şifâ-bahş-ı derd-i her bîmâr
Ol zamân kim olup dem-i mahşer
Sen o mevkîfde ey şefî-i ümem
85. Ola Rabb-ı mecîd-i bende-nüvâz
Sana ey ber-güzide-i hallâk
Turup âmâde piş-gâhında
Bu zâ'ifi olup ferâmuş-kâr
Gayriler hidmetinle şâd olalar
90. Gayrı lutfunla kâm-kâr idesin
Ni'met-i kurbâ gayr olup şâyân
Gayr olup iltifâta şâyeste
İltifât itmeyüp bu ben zâra
Ol şerefdin beni kilup mahrûm
95. Hâsılı ey şeh-i sûtûde-şiyem
Çün niyâzını gûş kıldı rasûl
Anı ısgâ kilup o kân-ı 'atâ
Sensin ol 'arsa-gâhda ancak
'Ahdım olsun olunca Rûz-ı şümâr
100. Kıldı ol dil-şikesteyi hoşnûd
Pes rîkâbın tutup o dem Cibril

Teşnedür hâk-i pâyine eflâk

Kıldılar Merve cânibine hrâm
Mah-ı kadr-i celili bedr oldı
Ten-i pâkini süst ü şü kıldı
Giyürüp hulle cism-i enverine
Hvâst-kâr ı tevâf-ı der-geh olup
Ki komaz hüsn-i şekli dilde karâr
Gıbta-fermâ-yı âhuvân-ı bihişt
Vechi mânenî-i çehre-i merdüm
Cismi esterden annın asgar idi
Gerden-i nâkaya müşâbih idi
Sine yâkût-ı sâf-ı hamrâdan
Tutar açsa cihâni ser-tâ-ser
Çünbişi olmış idi berk-nümân
Râkibi sanki mihr o pertev idi
Ol mahalle iderdi vaz'-ı kadem
Kıldı der-kef zimâmı Mikâ'il
'Azmi râh eyleye olup râkib
Ki süvâr ola ana devletle
Tünd ü ser-keş misâl-i esb-i harûn
Didi ana be-hakk-ı Rabb-ı celil
Mustafâdan sana mükerrer-ter
Bu rasûl-i hüceste-zât gibi
İşbu zât-ı sûtûdeden ekrem
Enbiyâ hatmi Mustafâdur bu
Her bün-ı müyü çeşme-i câri
Oldı hûy-kerde fart-ı hacletden
Çâre-perdâz-ı her dil-figâra
Bâ'is-i âferinîş-i 'âlem
Hâk-i pâyinde bir murâdım var
Ola meb'ûs cümle cinn ü beşer
Ba's olundukda cümleden akdem
Niçe zîbâ burâkı tehniye-sâz
Ola hâzır çihl-hezâr burâk
Olalar saf-keşide râhında
Olasın anların birine süvâr
Nil-i kurbunla ber-murâd olalar
Beni mahzûn u dil-figâr idesin
Ben kalam dil-şikestevü nâlân
Bu za'ifin kala çiger-haste
Kalam âşüfte-hâl ü âvâre
Koyasın basta-hâtr u magmûm
Ol firâka tahammül eyleyemem
Va'de kıldı recâsım itdi kabûl
Didi kulf u mülâyemetle ana
Zîr-rânında culve-sâz olacak
Olam ol demde dahi sana süvâr
Va'din incâza eyleyüp mev'ûd
Kıldı der-kef zimâmı Mikâ'il

- Oldılar eyleyüp resûli süvâr
 Oldılar 'âzim-i reh-i maksûd
 Zât-ı pür-feyz u zulmet-i deycûr
 105. Oldı esnâ-i kat'-ı rehde 'iyân
 Didî kim var hicretindür bu
 İki rek'at namâz kıl bunda
 Sevk-ı Cibrîl ile habîb-i Hudâ
 Dahi Medyende Tûr-ı Sînâda
 110. Niçe sûz u güdâzdan sonra
 Râkib olup yine burâka o şâh
 Hem yemin-i şeref-medârından
 Bir sadâ k'eyle bir nefes ârâm
 Kat' idüp pes niçe firâz u neşib
 115. Ol dahi didi ey huçeste-sûvâr

O saf-ârây-ı

نَحْنُ كَرَمْنَا

- Didi Cibrîl kim nidâ idenin
 Birisi dâ'i-i Yahûdâdur
 Ger cevâb alsa senden ol merdûd
 120. Birisin dâ'i-i Nasârâdur
 Ger kılâydın cevâba erzânî
 Ol ki zen sûretinde peydâdur
 Virmiş olsan o fitne-cûya cevâb
 Ana kılşaydın iltifât bu şeb
 125. Oldılar kat' idüp niçe sahrâ
 Turfetül'-ayn içinde kıldı rasûl
 Kıldı bî-had melâ'ike der-hâl
 Eyleyüp ol şeh-i güzîni imâm
 Kıldı me'mûm olup cemî'i rusûl
 130. Pes o sultân-ı taht-ı Lev-lâke
 Sundular iki kâse-i rûşen
 Kâse-i şîre eyleyüp ikbâl

Didi Cibrîl o demde ol şâha

Ey şeref-bahş-ı dâdımân-ı Halil

135. Ey bîhîn-i mihr-i matla'-ı tahkik
 Hak senin ey rasûl-i bâ-temkin
 Sâlik-i râh-ı râst-kârisin
 Fâ'iz-i lutf-ı Hazret-i Haksın
 Ey olan reh-nümâ-yı semt-i sedâd
 140. Bu sanî'in ki mahz-ı hikmetdür
 Oldı tevfik-ı Hak taleb-kârın
 Olalar ümmetin sedâd üzere
 Hamrı Hak anlara muharrem ide

Sâha-peymâ misâl-i bâd-ı bahâr
 Ya'ni cûyâ-yı kurb-ı Rabb-ı vedûd
 Ta'biye merdûmekde hem-cün nûr
 Bir fezası latif nahlistân
 Hacle-gâh-ı ikâmetindür bu
 Dahi Hakka niyâz kıl bunda
 İki rek'at namâz kıldı edâ
 Mevlid-i Hazret-i Mesihâda
 İki rek'at namâzdan sonra
 Oldı cûyâ-yı bezm-ı kurb-ı ilâh
 İrdi hem cânib-i yesârından
 Kılalum hâk-i pâyine 'araz-ı merâm
 Gördi râh üzere bir zen-i pür-zîb
 Pür-şitâb olma bir dem eyle karâr

Geçdi isgâ buyurmayup kat'a

Ol sana 'arz-ı müdde'â idenin
 Kârı dâ'im firîb ü igvâdur
 Ümmetin ekseri olaydı Yahûd
 Kâr u kirdârı şûr u gavgâdur
 Ümmetin olardı Nasrânî
 Zen-i merdüm-firîb-i dünyâdur
 Ümmetin olur idi hâli harâb
 Ehl-i dünyâ olaydı cümlesi hep
 Nâzil-i sahn-ı Mescid-i Aksâ
 Beyt-i Makdis hazîresine nüzûl
 Ol habîb-i güzîni istikbâl
 İktidâ itdi enbiyâ-yı 'izâm
 İki rek'at o reh-nümâ-yı sübûl
 Ol rasûl-i sûtûde idrâke
 Birisi hamr idi birisi lebeni
 Anı nûş itdi ol hümâyûn-fâl

Ol serefrâz-ı « لِي مَعَالِهِ »

»a

خَلْفَ الصِّدْقِ نَسِلَ إِسْمَاعِيلَ

Seni Hak kıldı mazhar-ı tevfik
 Kıldı her kârını sedâda karin
 Mazhar-ı tâm-ı feyz-ı bârisin
 Hayra her hâlde muvaffaksın
 Sâlik-i meslek-i yakîn ü reşâd
 Sûret-i ihtiyât-ı fitratdur
 Sûret-i fitrat oldı muhtârın
 Emr-i bâriye inkıyâd üzere
 Anları cümleden mükerrem ide

Bu mahaldé Cibrîl-i Emîn salevâtü'llâhi 'alâ nebiyyinâ ve 'aleyh ol hazretin kâse-i lebeni ihtiyâr buyurdukların istısvâb itdüğü ba'z-ı eshâb-ı dirâyet tahkiki üzere sebab-i istihkâm-ı 'azm ve bâ'is-i hilkat-i

şahmu u lahm oldığı cihetden mâddetü'l-aslı hilkat-i a'zâ olan lebeni ihtiyârların beyân u iş'ardur. Ve İmâm Nevevî kuddise sirruhû fitratdan İslâm u istikâmet murâd olup 'alâmet-i İslâm u istikâmeti ihtiyâr buyurdukların i'lâm için olmak kavlini ihtiyâr itmişdür. Ve İmâm Kurtubî kuddise sirruhû lebene fitrat tesmiyesi cevfi mevlûda dühûlde cümle agdiyeden esbak olduğu içündür diyü tahkik-ı merâm itmişdür.

'Urûc ez-Beyt-i Mukaddes Sûy-ı Eflâk

- Çün andan sonra Cibril ile ol şâh
145. Nümâyân oldu bir mi'râc-ı vâlâ
Bir a'lâ süllem-i zibende-üstüb
Ne süllem bir sehi-serv-i ser-efrâz
Zeminden sakf-ı eflâke keşiçe
Olup pençâh o mi'râcın makâmı
150. Makamın her biri pençâh-sâle
Ann bir pâyesi sim ü biri zer

O mi'râc-ı didi vasf idüp ol şâh

- Katı hûb idi ol mi'râc-ı pür-nûr
Didi ol hatmî hayl-i embiyanın
155. O mi'râc ol kadar müstahsen idi
Seri eflâke pâyî hâke vâsil
Fezâ-yı Kudse olukca şitâbân
Dem-i teslim olur nazzâre-perdâz
Olur ana o demde dil-nihâde
160. Olup 'âric o mi'râc-ı güzîne
Meger kim sâni'-i dâna-yı pür-kâr
Nice bahr yem-i nâ-ka'r peydâ
Ana nisbetle bahr-ı ökyânûs
O bahr-ı sâni'-i bî-misl ü hemtâ
165. Olup şakk ol yem-i nâ-dide-sâhil
Misâl-i nûr o şâh-ı 'arş-pâye
O dek kıldı o mân-ı burc-ı temkîn
Kudûmından şeref buldı felekler

Hemân-dem kıldı 'azm-i Sahrâtü'llâh
Mecerret gibi olmuş âsumân-sâ
Ki olmuş Sahrâtü'llâh üzre mansûb
Serinde Nesri Tâ'ir âşiyân-sâz
Firâzı kulle-i çarha reside
Sütûn olmuş tutar bu nüh-hıyâmı
Ki sığmaz vasfı ta'bîr-i makâle
Dür ü yâkût ile pür-zib ü ziver

O sultân-ı serîr-i « لِ مَعَ اللَّهِ »

Misâl-i nahl-i tûbâ beheet-i Tûr
Ne mümkün vâsımın ta'bîri ann
Ki seyri dîdeye nûr-efken idi
Melâ'ik andan olur arza nâzil
İder andan 'urûc ervâh-i insân
Annünün çeşmi mevtânın kalur bâz
Annünün dîdesi kalur küşâde
Su'ûd itdi semâvât-ı berine
Yaratmış ber-hevâ bir bahr-ı zehhâr
Ki olmuş cevvi eflâk ana me'vâ
Bir ednâ katredür kim gayr-ı mahsûs
Kûfûf ismi ile kulmuş müsememâ
Mürûr itdi o şâh-ı sidre-menzil
Yetişdi ol nefes evvel semâya
Kamer-veş menzilin çarh-ı nühustîn
Ferah-yâb oldu ser-cümle melekler

Ma'lûm-ı mütesahhifân-ı sahâyif-i âsâr, e'âzım-ı nekale-i siyer ü ah-bârdur ki ol sultân-ı mu'allâ-kadr risâlet-cenâbın Beyt-i Mukaddesden semâyâ su'ûdı ba'z-ı rûvât nakli üzre râkiben 'ale'l-burâk olmak üzere menkûl olup fâzıl-ı nihrîr Hâfız bin Kesîrin ba'z-ı mü'ellefâtında mezkûr olduğu üzere burak Beytü'l-Mukaddesde bâb-ı mescidde merbût terk olunup su'ûd-ı semâ ol mi'râc-ı mansûbdan vukû' bulmuşdur. Ve İmâm Sü-yûtî rahmetü'llâhi te'âlâ 'aleyh dahi bu rivâyeti tevsik idüp sıhhatine tensîs itmişdür.

Şerh-i Resîden-i Sipihri Berîn

İrdi o şeh 'izzet-ü tebcil ile
170. Levni ann âb gibi sâf dur

Çarh-ı nühustîne çü Cibril ile
Zer katı 'aks-i Cebel-i Kâf dur

- Gördi o peygam-ber-i vâlâ-cenâb
Kıflı var âvîhte ol bâbdan
Bir melik-i 'a'zam-ı vâlâ-makâm
Var idi mahkûm ana bî-reyb ü şek
175. Dahı anın her biri kim var idi
Ya'ni melâ'ikden olup biş-ter
Ba'z-ı efâzıl 'adedinde didi
Ol dem idüp piş-gehinden şitâb
Perde-serây-ı harem-i gaybdan
180. Gûşma «Kımdür» diyü irdi nidâ
Söyledi Cibril-i Emin oldıgın
Bildiricek kendin o dem Cebra'il
Kımdür o yanındaki 'âli-güher
Didi ol Ahmed-i Muhtârdur
185. Şâh-ı rusûl hâdî-i minhâcdür
Didiler ey hâmil-i vahy-i mübin
Didi kılup Hak anı da'vet bu şeb
Da'vet olındı o şeh-i pâk-zât
Eyledi tekrım ana Rabb-ı kerim
190. Nûr-ı cemâliyle felek-tâb ola
Nâ'met-i kurblı kılup in'âm ana
Nûr-ı cemâli şeref-i ahterân
Mahrem-i râz-ı harem-i kibriyâ
Gûş idicek nâm-ı şerifin sürûş
195. Kıldılar ol demde tehriyet-künân
Pes felek-i evvele ol dem rasûl

Bir kapu kim mısra'ı yâkût-ı bâb
Lü'lü-yı yektâ-yı cihân-tâbdan
Anda re'is idi Sımâ'il-nâm
Taht-ı yedinde on iki bin melek
Tâbi'-i mahkûmı o mıkdâr idi
Tâbi' idi her birine ol kadar
Her birisinin yedi yüz bin idi
Eyledi Cibril-i Emin kar'-ı bâb
Ya'ni pes-i perde-i lâ-raybdan
Halka-zen-i bâr-geh-i kibriyâ
Hâmil-i Kur'an-ı Mübin oldıgın
Didiler ey peyk-i Hudâ-yı cemil
Ol şeh-i zi-şân-ı necâbet-eser
Cümle rusûl hayline sâlârdur
Tâc-ver-i kişver-i mi'râcdur
Oldı mı meb'ûs o rasûl-i güzîn
Toğdı o meh-tâb-ı sa'âdet bu şeb
Ya'ni o peygam-ber-i kudsi-sımât
Tâ ola cevân-gehi 'arş-ı 'azim
Çarh kudûmâyile şeref-yâb ola
Kadrini terfi' ile ikrâm ana
Muntazir-ı makdemi rûhâniyân
Ya'ni şefi'-i dü-cihân Mustafâ
Eylediler şevk ile cûş u hurûş
Feth-ı der-i feyz-eser âsumân
Kıldı se'âdetle o derden dühûl

Pes ma'lûm ola ki ol sultân-ı sidre-mekân 'aleyhi ve 'alâ âlihî ve sahibî salevâtü'r-rahmân cenâbinın semâ-i evvele vusûli katında bâb-ı semâ meftûh u müheyyâ bulunmak ikrâmda bi-haşbi'z-zâhir eblag-ı mülâhaza olunurken küşâyışı Hazret-i Cibrilin istiftâhından sonra vukû' bulduğunun sırr u hikmeti, ol şâh-ı serir-i istifâ ve çâbü-k-süvâr-ı 'arsa-gâh-ı İsrâ, 'aleyhi ve 'alâ âlihî ve sahibî şerâyifü't-teslimâtı ve't-tehâyâ cenâbinın bi'l-ihisâs kendüler için meftûh kılındığı evvel-i emrden ma'lûmları olmak için idiği, İbni Dihye radiya'llâhu te'âlâ 'anh, rivâyeti ile sübût bulup kütüb-i mevsûkada mezkur u mestûrdur.

- Oldı çün ol mefhar-ı peygam-berân
Ya'ni çün kıldı o 'bedr-i esiyâ
Nûr-pâş olup sipihre ser-be-ser
200. Kıldı istikbâl anı bî-had sürûş
Bir 'azimü's-şân melek geldi bile
Lîk ebrûlar çü zih-beste kemân
Cebra'ile kıldı çün andan sü'âl
Hâzin-i nifrân olan mâlikdür ol
205. Söyleyüp Cibrile mâlikden o şeb
Ol dahi ref' itdi çün serpûşını
Kıldı ric'atle ana çün kım hitâb
Anı da geçdi çün ol fahrül-enâm

Rûşenâyî-bahş-ı burc-ı ahterân
Evvelin sakf-ı semâyı pür-zıyâ
Mühr-i rûyı virdi ana zîb ü fer
Hande-rû cümle ferah-nâk o beşûş
Kıldı istikbâl o da ta'zim ile
Yok cemâlinde beşâsetden nişân
Didi ol da eyleyüp şerh-i makâl
Resm-i ins ü ülfeti târikdür ol
Dûzahun kıldı temâşâsın taleb
Geldi dehşet seyr idince cûşını
Mevki'ine bî-direng itdi şitâb
Ya'ni ol peygam-ber-i 'ulvî-hurâm

- Gördi bir şahs-ı mükerrem dürdan
 210. Olmuş ol zibende-etvâr-ı güzîn
 Didi bu ne zât-ı 'âlî-câhdur
 Ana çün nezdik olup virdi selâm
 Merhabâ ey İbn-i Sâlih merhabâ
 Olmada ma'rûz her subh u mesâ
 215. Mü'mine handân olup tahsîn ider
 Ol cemî-i enbiyânın efzâli
 Puşt u pâ urup bu dâr-ı fâniye
 Anda ol ser-hayl-i cem'-i mürselîn
 Çün sivüm eflâke râkî oldılar
 220. Oldı ol peygam-ber-i 'âlî-tebâr
 Oldı pencüm kâh ana çün cilve-gâh
 Sâdise irdi çü 'izz ü şân ile
 İrdi andan âsumân-ı heftüme
 Kıldı istikbâl idüp ta'zîm ana
 225. Hâsılı cümle nebîler didi hep
 Merhabâ ey muktedâ-yı enbiyâ
 Ancak İbrâhîm ile Âdem Saff
 Gördi İbrâhîmi kim pirâmeni
 Kiminin levni be-gâyet sâf u hûb
 230. Lîk olup bir nehre olup gavta-zen
 Ümmete hem zâhir idüp re'feti
 Gördi anda Beyt-i Ma'mûrî o şeb
 Gördi kim olmakda tâyif yek-be-yek
 Elvirür ol kim bu devlet anlara
 235. Sidreye oldukda seyri müntehî
 Gördi kim tahtında câri çâr-cû
 Kad çeküp ağısânı olmuş bî-adil
 Olsa mümkindür o nahlin muttasıl
 Dem-be-dem envâr ile meşhûn olur
 240. Tâ irince sidreye oldı delîl
 Çün o menzil-gâhı me'vâ eyledi
 Dâr-ı fevz ü behcete kıldı dühûl
 Gördi Hakkın anda icâd itdüğün
 Oldı manzûrî o şâhın ser-be-ser
 245. Oldı meşhûdî o demde bî-kusûr
 Kıldı gülgeşt-i hıyâbân-ı bihişt
 Geçdi andan ref' idüp bî-had kınâ'
 Kevserin zeyn eylemiş hem-çün hibâb
 Hâki haclet-sâz olup müşg-i tere
 250. Anı da çün kim güzâr itdi rasûl
 Oldı ol mahbûb-ı hâs-ı kibriyâ
 Mahv olup cümle rûsûm-ı mâ-sivâ
 Oldı fâyiz lem'a-i didâr ana
 Mahrem oldı ol imâm-ı kibleteyn
 255. Bîr 'aceb-der-gâha k'anda gayriler
 Oldı zât-ı pâki hâdî-i ümem

- Hulleler geymiş ser-â-ser nûrdan
 İncüden bir hûb kürsîde mekîn
 Didî kim Âdem Safiyyu'llâhdur
 Böyle kıldı ol dahi sevk-ı kelâm
 Ey habîb-i Hak rasûl-i müctebâ
 Cümle ervâh-ı Benî Âdem ana
 Rûh-ı küffârî görüp nefrîn ider
 Çün güzêr itdi semâ-i evveli
 İrdâler ol dem semâ-i sâniye
 Oldı 'İsâ ile Yahyâya karîn
 Anda Yûsuf-la mülâkî oldılar
 Menzil-i çârum-la İdrîse ducâr
 Gördi ol menzilde Hûrûnî o şâh
 Kıldı sohbet Mûsî-i 'İmrân ile
 Pertev-endâz oldı tāk-ı encüme
 İbn-i Sâlih diyü İbrâhîm ana
 Kim mülâkî oldılar ana o şeb
 Ey Ehl-ı Sâlih rasûl-i müctebâ
 Didâler ana eyâ İbn-i Vefî
 Haddi yok bir kavmin olmuş meskeni
 Kiminin nev'â küdürêtle mesûb
 Rû-sefid anlar da çün berk-i semen
 Tavsiye kıldı grâs-ı cenneti
 Ol mu'allâ-kadr ü pür-nûrî o şeb
 Her şebân rûz anı yetmiş bin melek
 Gelmeye tâ haşr nevbet anlara
 Hakkın ol makbûl-i hâs-ı der-gehi
 Berki gûş-ı fil ü bârî çün sebû
 Âşiyân-sâz olmuş anda Cebra'îl
 Cümle 'âlem sâyesinde müstezil
 Her nefesde levni gün-â-gün olur
 Kıldı ol yerden tehallûf Cebra'îl
 Gülşen-i huldî temâşâ eyledi
 Ya'ni sahn-ı cennete kıldı dühûl
 Mü'minine cümle i'dâd itdüğün
 Ol ni'am kim görmemişdür dideler
 Ol ki kat'â hâtıra kılmaz hutûr
 Eyledi seyri-gülüstân-ı bihişt
 Kıldı aklâmın sarîrin istîmâ'
 Çevresin dürr-i mücevvedden kıbâb
 Rîze sengi ta'ne eyler kevser
 Bizm-i kurba oldı reh-yâb-ı vûsûl

Mahrem-i halvet-geh-i « تمردنی »
 Oldı meşhûdî Cenâb-ı Kibriyâ
 Vahy olındı sad-hezâr esrâr ana
 Bî-kem ü keyf ü metâ vü vaz'u în
 Kaldı hem-çün halka-i bîrûn-ı der
 Şeb-nem-âsâ vâsıl-ı mihr-i kıdem

Ber-taraf olup çü andan şeş-cihât
Oldı fâyiz ana ol feyz-ı fütûh

Tir-veş metvâ olup ol râh ana

260. Saldı pertev ana envâr-ı kîdem
Zât-ı pâki oldı gark-ı babr-ı nûr
Mustafânın ya'ni zât-ı ekremi
Kim anın vasfında kâsırdur lisân
Lâldür andâ zebân-ı nâtaka
265. Olmaz ol esrâr-ı mestûr-i hazîr
Aldı bir sahbâ-yı vaslın lezzetin
Kıldı bezm-i kurba çün vaz'-ı kadem
Niçe menzil tayy idüp niçe rübû'
Vakt-i 'avdetde mürûr itdi yine
270. Anı tebrîk idüp ol zibâ-hısâl
Sordu mazhar oldugı envârdan
Çün didi ol maşrik-ı envâr-ı zât
Didi kıldım ben mukad-dem imtihân
Ol kadar a'mâle yok kudretleri
275. Pes rücû' idüp Cenâb-ı Hazrete
Oldı beş vakt olmak üzre ber-karâr
Ana Mûsâ yine ibrâm eyledi
Kıldı istihyâ velî ol hûş-simât
Cebra'il ile olup hem-reh yine
280. 'Avdete me'zûn olup çün kim nebi
Geçdi şeb çün kim seher itdi zuhûr
İtdi beyt-i Ümmühâniden hurâm
Gördi olmuş anda ol sutlân-ı dîn
Anlara mi'râcî takrîr eyledi
285. Söyleyüp niçe 'alâmet anlara
Çün anı gûş eyledi küffâr-ı şûm
Beyt-i Makdîsden sorup niçe nişân
Hak o dem Cibrîle fermân eyledi
Bi-tevakkuf ol şeh-i feyz-ıktisâb
290. Gûş idüp anın rivâyet kıldugın
Bir zamân dem-beste vü lâl oldılar
Niş-i ta'na cümle der-kâr itdiler
Ana kim hâdî hidâyet kılmaya
Vâdî-i hayretde ser-gerdân kalur
295. Anlara olâ hidâyet sâz-kâr
Feyz-ı Hakdan ol ki ola vâye-gîr
Ol ki tasdik itdi Siddik oldı ol

Oldı gark-ı lücce-i envâr-ı zât
K'oldı cism-i tâb-nâki mahz-ı rûh

« ق ب قوسین » oldı menzil-gâh ana

Oldı kalbi genc-i esrâr-ı kîdem
Mahv olup imkân vücûb itdi zuhûr
Oldı bir vâlâ-harimin mahremi.
Şerh u takrîrinde 'âcizdür beyân
Ebkem olmuşdur lisân-ı nâtaka
Kâleb-i ta'bîre güncâyış-pezir
Kimse derk itmiş degil keyfiyyetin
Ni'met-i vuslatla oldı mugtenem
Kıldı çün 'adven 'alâ bed'in rücû'
Pûr-ı 'Imrânın çü menzil-gâhına
Mustafâdan kıldı istifisâr-ı hâl
Kıldı isti'lâm ol esrârdan
Ümmete farz olduğın pençeh-salât
Yokdur ümmetde ana tâb u tüvân
'Uhdesinden gelmege tâkatleri
Kıldı istid'â-yı hıffet ümmete
Eyledi imzâ anı Perverdigâr
'Avdete tekrâr ikdâm eyledi
Kim ola cüyâ-yı tahfif-i salât
Geldi ol şebde o şâhensh yine
Nâzil oldı âyet-i rahmet gibi
Dehre kıldı şem-i hâver feyz-ı nûr
Oldı ol şeh 'âzim-i Beytül'-Harâm
Cem'-i küffâr ile Bû-Cehl-i la'in
Lehçe-i dil-keşle ta'bîr eyledi
Kıldı ol hâli hikâyet anlara
Kıldılar cümle kilâb-âsâ hücum
İtdiler ol yüzden anı imtihân
Piş-gâhında nümâyân eyledi
Her neden kim sordular virdi cevâb
Her cevâbında isâbet kıldugın
Ebkem ü ser-geşte-ahvâl oldılar
Sihre nisbet idüp inkâr itdiler
Hazret-i Bâri 'inâyet kılmaya
Güm-reh ü bi-çâre vü hayrân kalur
Lutf-ı Mevlâdan olurlar hisse-dâr
Eşheb-i 'azmi olur gerdûn-mesîr
Ol ki inkâr itdi zındîk oldı ol

Erbâb-ı elbâba hafî olmaya ki ser-defter-i 'utekâ-yı ahrâr şeref-ka-rîn-i sâni-i isney-ni iz-humâ fi'l-gâr refik-ı şefik Hazret-i Siddik-ı 'Atik, ra-dıya'llâhu te'âlâ 'anhu, cenâbının «Siddik» lakabiyle iştihârları husûsında vürûd iden rivâyâtın eşheri mu'cize-i «İsra»yı musaddikîn olan mü'minîn zümresinden ihrâz-ı kasabu's-sebak tekaddüm ile mümtâz olup ol mu'ci-ze-i bâhireyi cümleden mukaddem tasdika mübâderet buyurdıkları için olmak rivâyetidir.

- Yâ ilâhî be-rasûl-i sekaleyn
Be-kerem-kârî-i şâh-î İsrâ
300. Nûr-ı peygam-ber-i zî-şânın için
Hürmeti hakkı cemî-i rusûlün
Benî ser-mest-i mey-i tahkîk it
Kıl her işimde refîküm tevîk
Hürmetine o şeh-i muhteremin
305. Kıl kerem ey şeh-i 'âlâ-şânım
Hâtem-i cem'-i rusûl hürmetine
Kerem it bendene ihsân eyle
Nûrının hürmetine ol şâhın
Koma mahzûn u derûn-hasta teni
310. Mahfil-i vuslata reh-yâb eyle
Ey kerem-pîşe cemil-i settâr
'Afv idüp cürmini mağfûr eyle
Ne kadar garka-i 'ısyâp ise de
O dil-âzürdeyi âşufte koma
315. Ne kadar yoğ ise istihkâkı
- Mihr-i tâbende-i burc-ı haremeyn
Be-cihân-tâbî-i mâh-ı İsrâ
Ol resânende-i fermânın için
Dahi ol râh-nümâ-yı sübûlün
Sâlik-i şâhreh-i Sıdûk it
Beni Siddıklara eyle refik
Beni kıl lâyk-ı lutf u keremin
Ne kadar mücrim isem sultânım
Bâ'is-i hilkat-i küll hürmetine
Nazar-ı cûdına şâyân eyle
Yüzi suyına o vâlâ-câhın
Renc-i eyyâm ile işkeste beni
Pey-rev-i meslek-i eshâb eyle
Ne kadar mücrim ise 'Ârif-i zâr
İki 'âlemde de mesrûr eyle
Ne 'itâb itmege şâyân ise de
Gül-i âmâlini ne-şküfte koma
Mazhar-ı lutf ola 'Abdü'l-Bâkî

'ABD AL-BAQİ 'ARİF AFANDI'S MI'RAJİYYA

Hüseyin AYAN*

The Mi'raj event narrated in the chapter of Isra, the Holy Qur'an, and believed and confirmed by all Muslims, has influenced closely the world of Muslim knowledge and caused to rise some opinions based on the reason and the revelation about its occurrence and manner.

The superiority of Mi'raj has been the inexhaustible and endless subject in the literatures of Muslim Nations; even it has given productive results from every kinds of versificative forms to the Turkish Literature. The Poets and those who found in themselves the power of writing about the subjects concerning with Mi'raj studied and examined the Isra. So, the Mi'rajîyya placed in literary works (i.e. the old Turkish lyrical poems: Turkish Divan Literary works) and in small-large seized masnawi poems. (Here, masnawi means a kind of form of poem in Turkish Divan Literature.) Some transcribers made the numerous good collections (i.e. majmu'a) containing some various mi'rajîyyas.

Among the Mi'rajîyyas, 'Abd al-Baqî 'Arif Afandi's mi'rajîyya has been found valuable to study from the point of form and point of content as well. Except for the parts in prose, this work that is consisting of 315 verses is small masnawî, i.e., a form of the Turkish Divan Literature.

(*) Prof. Dr. The Dean of the Faculty of Divinity, Seljuk University.